

Ontwikkeling van het aantal gemeenten sinds 1900

Trudy Lisci-Wessels

Door gemeentelijke herindelingen is het aantal gemeenten teruggelopen van 1 121 in 1900 tot 483 in 2004. Het gemiddeld inwonertal per gemeente nam sterk toe, van 5 duizend in 1900 tot 34 duizend in 2004. Twee derde van deze toename is te wijten aan de samenvoeging van gemeenten. In Noord-Brabant werd het grootste aantal gemeenten opgeheven.

Herindelingen per 1 januari 2004

Door gemeentelijke herindelingen is het aantal gemeenten in Nederland op 1 januari 2004 met 6 afgenomen ten opzichte van 1 januari 2003. Nederland telt nu nog 483 gemeenten. De recente teruggang is het gevolg van gemeentelijke herindelingen die plaatsvonden in de provincies Zuid-Holland en Noord-Brabant. In Zuid-Holland verdwenen 7 gemeenten en ontstonden 2 nieuwe gemeenten. De gemeenten De Lier, 's-Gravenzande, Monster, Naaldwijk en Wateringen werden samengevoegd tot één nieuwgevormde gemeente, de gemeente Westland. De gemeenten Maasland en Schipluiden werden gebundeld tot één gemeente, de gemeente Midden-Delfland. Het aantal gemeenten in Zuid-Holland bedraagt momenteel 86. In Noord-Brabant ontstond de nieuwe gemeente Geldrop-Mierlo door samenvoeging van de gemeenten Geldrop en Mierlo. Noord-Brabant telt nu 68 gemeenten.

In de loop van 2003 vonden ook een aantal naamswijzigingen plaats. De gemeente Kesteren heet nu Neder-Betuwe en Rijssen heeft haar naam gewijzigd in Rijssen-Holten.

Meeste gemeenten opgeheven in Noord-Brabant

In de periode 1900–2004 is het aantal gemeenten in Nederland gedaald van 1 121 tot 483, wat overeenkomt met een afname van gemiddeld ruim zes gemeenten per jaar (staat 1). Tot 1950 vonden maar weinig herindelingen plaats: de afname van het aantal gemeenten bedroeg in die periode nog geen 10 procent. In 1958 telde Nederland voor het eerst minder dan duizend gemeenten. In de decennia daarna vonden steeds meer herindelingen plaats. In de provincie Drenthe bleven deze herindelingen het langst achterwege: pas in 1998 zijn in deze provincie 22 van de 34 gemeenten opgeheven. Drenthe telt sindsdien 12 gemeenten. In de provincie Zeeland begon de afname van het aantal gemeenten al veel eerder. Over de hele periode 1900–2004 nam het aantal gemeenten

er met 88 procent af. Telde Zeeland in 1900 nog 109 gemeenten, in 2004 zijn het er nog 13. Dit is voornamelijk te wijten aan een aantal omvangrijke herindelingen die plaatsvonden in de jaren zestig, zeventig en negentig van de vorige eeuw. Verreweg het grootste aantal herindelingen vond plaats in de provincie Noord-Brabant. Het aantal gemeenten daalde daar van 184 in 1900 naar 68 in 2004. Deze daling is merendeels toe te schrijven aan herindelingen in de jaren dertig, veertig en negentig van de vorige eeuw. In 1997 vond in Noord-Brabant een grootscheepse herindeling plaats, waarbij maar liefst 43 gemeenten verdwenen.

Steeds minder kleine gemeenten

De afname van het aantal gemeenten betrof vooral de kleine gemeenten (grafiek 1). Nu er nog maar weinig kleine gemeenten over zijn, verschuift de tendens zich naar de iets grotere gemeenten, in de klasse van 5 duizend tot 20 duizend inwoners. In 1900 had nog 82 procent van alle gemeenten minder dan 5 duizend inwoners (staat 2). In 2004 geldt dit voor nog maar 2 procent. De afname in deze klasse heeft uiteraard gezorgd voor een toename in de overige klassen.

Invloeds neemt het aantal gemeenten met een inwonertal tussen de 5 duizend en 20 duizend ook af. Steeg het aandeel van de gemeenten in deze groep aanvankelijk nog van 16 procent in 1900 tot 61 procent in 1996, sindsdien is het gedaald tot 48 procent in 2004. In absolute zin begon deze daling al in 1981. In 1980 was het aantal gemeenten in deze klasse nog het grootst, met 407 gemeenten tegen 233 op dit moment.

De gemeente Hemmen in Gelderland had 214 inwoners op 1 januari 1900 en was daarmee in dat jaar de kleinste gemeente van Nederland. Hemmen werd op 1 juli 1955 opgeheven. Deze gemeente telde toen 241 inwoners, die grotendeels bij de gemeente Valburg werden gevoegd. Op 1 januari 2004 was Schiermonnikoog de kleinste gemeente, met een inwonertal van 988. Begin 1900 telde Schiermonnikoog nog 700 inwoners. Er waren toen meer dan honderd gemeenten met een lager inwonertal.

Gemiddeld inwonertal per gemeente flink gestegen

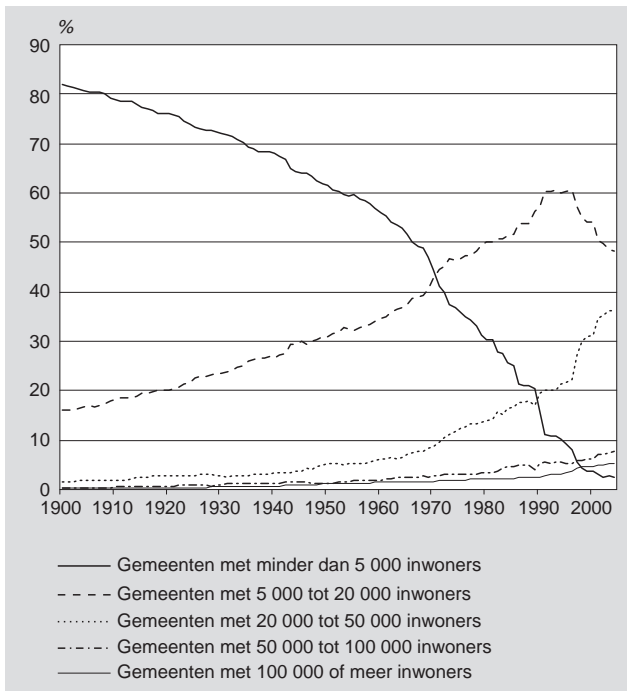
Het gemiddelde inwonertal per gemeente is gestegen van 5 duizend in 1900 tot 34 duizend in 2004 (grafiek 2). Een derde van

Staat 1
Aantal gemeenten per provincie op 1 januari

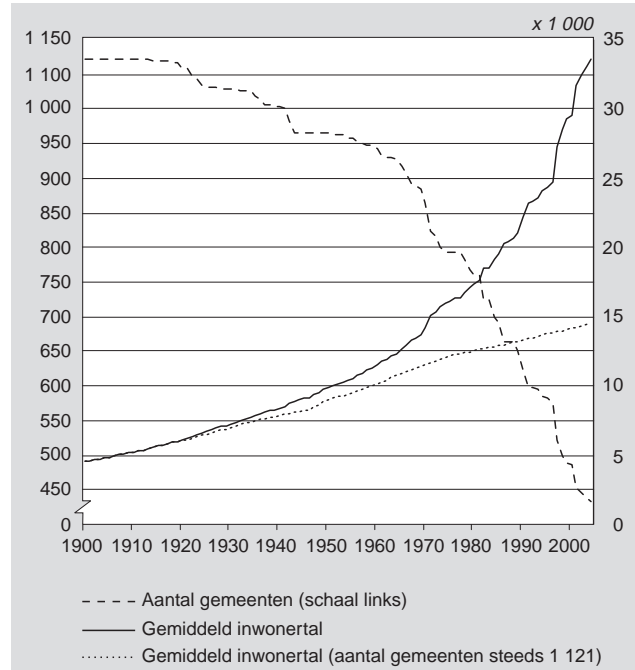
	Gro- ningen	Fries- land	Drenthe	Over- ijssel	Flevo- land	Gelder- land	Utrecht	Noord- Holland	Zuid- Holland	Zeeland	Noord- Brabant	Limburg	Nederland ¹⁾
1900	57	43	34	61		116	72	134	188	109	184	123	1 121
1910	57	43	34	61		116	72	134	188	109	184	123	1 121
1920	57	43	34	60		115	72	134	186	109	179	121	1 110
1930	57	43	34	59		112	72	126	183	109	162	121	1 078
1940	57	42	34	54		112	71	126	179	106	152	121	1 054
1950	56	44	34	52		113	65	121	173	101	143	112	1 015
1960	56	44	34	53		106	58	119	169	101	141	111	994
1970	51	44	34	53		105	50	116	153	58	139	109	913
1980	50	44	34	47		95	48	81	144	30	131	104	811
1990	25	31	34	45	6	86	38	76	101	30	131	69	672
2000	25	31	12	44	6	77	36	70	95	17	70	54	537
2001	25	31	12	26	6	73	33	68	95	17	70	48	504
2002	25	31	12	26	6	71	33	65	92	17	70	48	496
2003	25	31	12	26	6	71	33	65	91	13	69	47	489
2004	25	31	12	26	6	71	33	65	86	13	68	47	483

¹⁾ Inclusief Noordoostelijke Polder (1944–1962), het openbaar lichaam Zuidelijke IJsselmeerpolders (1957–1983), de niet provinciaal ingedeelde gemeenten Dronten (1972–1985), Lelystad (1980–1985), Almere en Zeewolde (1984–1985).

1. Gemeenten naar inwonertal, 1 januari 1900–2004

2. Aantal gemeenten naar gemiddeld inwonertal per gemeente, 1 januari 1900–2004

deze toename is te wijten aan de normale bevolkingsgroei door geboorte, sterfte en migratie. Twee derde komt voor rekening van de vermindering van het aantal gemeenten. Als het aantal gemeenten in 2004 gelijk zou zijn aan dat in 1900, dan zou het gemiddelde inwonertal 15 duizend bedragen.

Net als nu waren in 1900 Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht de vier grootste gemeenten. In 1900 waren dat de enige gemeenten met meer dan 100 duizend inwoners. In die vier ge-

meenten tezamen woonden toen 1,1 miljoen inwoners, 22 procent van de totale Nederlandse bevolking. Op 1 januari 2004 woonden 2,1 miljoen mensen in een van de vier grote gemeenten. Het aantal inwoners is weliswaar met een miljoen toegenomen sinds 1900, maar het aandeel in de totale Nederlandse bevolking is afgenomen naar ongeveer 13 procent. Inmiddels hebben 25 gemeenten meer dan 100 duizend inwoners.

Staat 2
Aantal gemeenten naar inwonertal op 1 januari

	Aantal inwoners per gemeente					Totaal aantal gemeenten
	Minder dan 5 000	5 000 tot 20 000	20 000 tot 50 000	50 000 tot 100 000	100 000 of meer	
<i>absoluut</i>						
1900	918	179	16	4	4	1 121
1910	884	206	21	6	4	1 121
1920	845	222	32	7	4	1 110
1930	777	255	29	11	6	1 078
1940	718	280	35	14	7	1 054
1950	624	314	53	13	11	1 015
1960	556	344	61	19	14	994
1970	406	389	78	26	14	913
1980	246	407	114	27	17	811
1990	105	384	130	36	17	672
2000	20	290	168	34	25	537
2001	15	254	174	36	25	504
2002	13	247	175	36	25	496
2003	13	237	177	37	25	489
2004 ¹⁾	12	233	175	38	25	483
<i>in % van het totale aantal gemeenten</i>						
1900	82	16	1	0	0	100
1910	79	18	2	1	0	100
1920	76	20	3	1	0	100
1930	72	24	3	1	1	100
1940	68	27	3	1	1	100
1950	61	31	5	1	1	100
1960	56	35	6	2	1	100
1970	44	43	9	3	2	100
1980	30	50	14	3	2	100
1990	16	57	19	5	3	100
2000	4	54	31	6	5	100
2001	3	50	35	7	5	100
2002	3	50	35	7	5	100
2003	3	48	36	8	5	100
2004 ¹⁾	2	48	36	8	5	100

¹⁾ Voorlopige cijfers.